

ALKOTÓMŰHELY

SZÖLLÖSY VAGÓ LÁSZLÓ

AZ AMATŐRIZMUS HELYE ÉS SZEREPE MŰVELŐDÉSI RENDSZERÜNKBEN

„Amatőr: Olyan művész, aki kellő tehetséggel, de nem hivatásszerűen foglalkozik valamely művészeti ágban alkotói-előadóművészeti tevékenységgel.”

(Eszztétikai ABC, Budapest, 1977.)

A marxista klasszikusaink tanítása szerint az ember viszonya az őt körülvevő világhoz sokoldalú. Ennek a viszonyoknak egyik lényeges eleme az esztétikai viszonyulás, más szóval a valóság esztétikai megismerése, elsajátítása. Nélküle a világról alkotott képünk nem volna teljes, nem lenne igazán emberi, mi magunk pedig szegényebbek lennénk, megcsönkulnánk emberségünkben.

A valóság esztétikai megismerése valószínűleg a közvetlen gyakorlatból, a termelőmunkából alakult ki, azon a szinten, amikor még nem különült el egymástól a későbbi értelemben vett köznapi gondolkodás, a tudományos megismerés és a művészet. A primitív civilizációk ünnepi szokásrendje ezt nagyon szépen szemlélteti; gondoljunk csak az őstársadalmi fokon megrekedt törzsek vadász, harci és más táncaira, dalaira, melyekben a szöveg, a zene, a mozgás (a tánc), sőt az alkotó és az előadó személye is összefonódik, vagy a mi népeinkben is fennmaradt aratási, szüreti és egyéb munkadalokra! De már ezeknél a — primitívségükben is megragadó — műalkotásoknál is felfigyelhetünk egy lényeges körülményre: a valóság esztétikai elsajátításának egyetlen módja az átélés. Hogy az iménti példánál maradjak: nem valószínű, hogy olyasvalaki alkotta az aratódalt, aki maga sohasem izzadt bele a kasza suhanásába...

Hogy egy alkotás esztétikai értékűvé váljék, benne kell lennie a közvetlen élmény erejének. Elméleti úton: könyvekből, előadások, tanulás útján nagyon sok hasznos ismeretet szerezhetünk a művészetről, de semmiféle tanulással, semmi bölcselkedéssel nem pótolható az esztétikai élmény. Más szóval: bármely kulturális termék csak akkor tud maradandó hatást gyakorolni az emberre, ha a találkozás esztétikai élmény formájában megy végbe.

Az esztétikai élmény rendkívül összetett folyamat: érzékleti, értelmi, érzelmi, sőt erkölcsi elemek teszik teljessé. A műalkotások egy részét előbb meg kell ismerni — értelmileg feldolgozni — és csak utána kerülhet sor az érzelmi azonosulásra. Nyilvánvaló, hogy az élmény hatását növeli az alkotásban való aktív részvétel.

Itt jutottunk el tulajdonképpeni témánkhoz, az amatőrizmushoz. Az amatőrmozgalom révén válik ugyanis lehetővé a cselekvő részvétel, az alkotó kapcsolat a művészettel azok számára is, akik — habár szeretik a művészetet — nem választották (nem választhatták) hivatásul, sőt, ezen túlmenően: a művészi alkotásban való részvétel mellett másokat is esztétikai élményhez juttatnak.

NÉHÁNY TÖRTÉNELMI ADAT

A mai értelemben vett amatőrmozgalom a kapitalista termelési viszonyok kialakulásának idején jelentkezik; ez nálunk a múlt század vége és századunk első évtizede. Társadalmi meghatározója a gyors ütemű urbanizálódás: a városba özönlő, kialakuló proletariátus kapcsolata a falun még élő népművészettel megszakad, de elzárták a magasabb rendű polgári művészettől is.

Az ellentmondásosság felszámolására két irányból is indulnak kezdeményezések: kissé utópisztikus színezettel a haladó művészek és értelmiségiek részéről, és jól felismert osztályérdekből a szervezett munkásmozgalom felől.

Az 1907-ben Pécsen megtartott I. szabadnevelési kongresszus például az amatőrizmus feladatává teszi a szórakoztatás mellett azt is, hogy fejlessze a munkások viszonyát a művészetek iránt. *A nép nevelése a nemesebb szórakozásokra* című előadás külön foglalkozik a színjátszó, zenei és képzőművészeti amatőrizmussal.

A munkásmozgalom már a kezdet kezdetén felismeri az amatőrizmus szinte korlátlan lehetőségeit a tudatformálás, az ideológiai képzés tekintetében. Eppen ezért, a munkás művelődési egyesületek kórusaikkal, színjátszó csoportjaikkal, könyvtáraikkal és számtalan más szervezeti formájukkal századunk első évtizedeiben nemcsak a kulturális és művészeti, hanem az eszmei-politikai nevelés központjaivá is válnak, az illegális idején pedig a betiltott kommunista párt rajtuk keresztül fejthette ki erkölcsi és politikai hatását a tömegekre, miáltal az osztályharc nem lebecsülendő értékű sejtjeivé váltak.

A népfelzabardító háború idején úgyszólván minden katonai alakulatban működött műkedvelő csoport, melynek feladata a harcosokra és a felszabadított területek lakosságára egyaránt kiterjedő kulturális-felvilágosító munka volt. A kiadói tevékenység mellett rendkívül szerteágazó művelődési tevékenységet fejtenek ki a színjátszó csoportok, ének- és zenekarok, szavalókórusok stb.

A felszabadulás utáni évek, a nagy ifjúsági munkaakciók időszaka rendkívül kedvezett az amatőrtévékenységek legkülönfélébb formáinak. Gomba módra szaporodtak a különféle ifjúsági, szakszervezeti, falusi és városi művelődési egyesületek; ekkor alakult ma is működő amatőregyütteseink java része. Anton Eberst *Vajdaság zenei amatőrjei* című gyűjteményben 1945 és 1955 között 46 zenei együttes megalakulását regisztrálja.

A hatvanas évek új koncepcióval jelentkeznek, mely szerint az amatőrizmus mint a művészetekkel való foglalkozás idejémmúlta és szűkségtelen. Sokszor hivatkoztunk a televízióra, megfélekedve arról, hogy annak lehetőségei a közvetlen élmény nyújtásában meglehetősen szerények.

A liberalizmus következtében a művészi alkotás szabadságának jel-szava alatt számunkra idegen ideológiai irányzatok is beszivárogtak, melyek hatására kétféle kultúráról kezdtek egyesek beszélni: elit- és tömegkultúráról. Sajnos, a tömegkultúrát lassan-lassan alacsonyabb értékű kultúrává degradálták: ahelyett, hogy közönségüket emelték volna olyan szintre, hol az igazi kultúra részeseivé válhattak volna, ezek az álművészek — egyének, együttesek, sőt intézmények is — a könnyebb utat választották és — a kereslet—kínálat törvényére hivatkozva — a legolcsóbb ízlés kielégítésére specializálódtak, megfélekedve arról, hogy a szellemi javak cseréjében a kínálat határozza meg a keresletet.

Nem vitás, hogy egyeseknek jobban tetszik a giccs vagy a ponyva az igazi művészi értéknél, hogy vannak olyanok is, akiket más népek kultúrája egyáltalán nem érdekel, annyira tele vannak saját kultúrájuk nagyságával. Viszont a műalkotásban való öröm nem velünk született adottság, hanem a környezet — család, iskola — és nevelés hatására szerzett tulajdonság. Más szóval: ha valakit kielégít a giccs, a ponyva, ez azt jelenti, hogy értelmileg és érzelmileg nem készült fel magasabb értékek befogadására. És mivel az ilyen emberek nincsenek is tudatában hiányos műveltségüknek, általában rendkívül elégedettek is magukkal.

AZ AMATÓRIZMUS MINT AZ ESZTÉTIKUM MEGKÖZELÍTÉSE

Társadalmunk létrehozott bizonyos intézményeket, melyek feladatává a sokoldalúan fejlett ember nevelését tette. Egy ilyen intézmény az iskola, melynek feladatai közé tartozik a felnövekvő nemzedéket alkalmassá tenni az esztétikai élmények átélésére is. Sajnos, iskoláink jó részében a körülmények olyanok, hogy egyrészt tantervi, másrészt anyagi körülmények gátolják e cél maradéktalan megvalósítását. Így azután az esztétikai nevelés meddő művészettörténeti oktatássá csökevényesedik, melyben hely sem marad az esztétikai élménynek. A tanulók az iskolát sok — hamar feledésben merülő — adattal a fejükben hagyják el, anélkül, hogy kialakult volna bennük a fogékonyság a szép iránt, mely a szép iránti érdeklődésben, a szép keresésében, felfedezésében és alkotásában nyilvánulna meg.

Ez az első érintkezési pont az amatőrizmussal és a szélesebb értelemben vett művelődési rendszer viszonyában. Az amatőrizmus szerepét ugyanis nem abban látom, hogy közvetítő legyen a művészet és a tömegek között, hogy valamilyen leegyszerűsített, könnyen emészthető művészetpótlékot szervírozzon azoknak, akik a teljes értékű művészetet még nem tudják megközelíteni, hanem hogy ezeket a tömegeket (a legfiatalabb kortól kezdődően) készítse fel műalkotások befogadására.

Első feladat ezen az úton a helyes megválasztás: olyan művekkel kell összehozni őket, melyek nem haladják meg értelmi és érzelmi színvonalukat, melyek megfelelnek életkoruknak és érdeklődési körüknek. A könnyű műfaj vonzásából kivezetni és az igazi értékek felismeréséhez eljuttatni valakit: nagyon érzékeny és felelősségteljes feladat, melyben minden túlkapas többszörösen megbosszulja magát. Ez gyakran évekig tartó munka, melynek végső célja olyan ember, aki szilárd esztétikai érzékkel tudja megkülönböztetni az igazi értéket az álművészettől. Mert nem szentségtörés a könnyű műfaj hallgatása, olvasása, tragédia volna viszont, ha ez töltené be érzelmvilágát, érdeklődési körét és amellettt abban az illúzióban élne, hogy ez művészet...

Másrészt az amatőr munka nyújt fejlődési lehetőséget azoknak, akik passzív szemlélőből tevékeny részesévé kívánnak válni a műalkotásnak. A műkedvelő (egyen vagy együttes) érdeklődése ugyanis, éppúgy, mint a nézőé vagy a művészé, más-más intenzitással ugyanarra a célra, a műalkotásra irányul.

Az ízlés fejlesztésében fontos feladatunk a kispolgári ízlés, a giccs, a sznobizmus leküzdése. (Emlékeztetőül: A giccs tudatosan létrehozott álművészet, mely olcsó effektusokkal, könnyen érthető, vonzó formában, gyakran technikai bravúrokkal tolmácsol felszínes társadalmi vagy érzelmi elemeket, melyek leggyakrabban csak az érzelmileg vagy értelmileg éretlen személyiség elkorcsosult ábrándjait képesek kielégíteni. A sznobizmus az új és külföldi fenntartás nélküli elfogadásában, majmolásában, saját értékeink lekicsinyelésében nyilvánul meg legfeltűnőbben.)

A legszerényebb amatőregyüttés is többet tehet e feladatok megvalósításáért, mint a legjobban képzett egyetemi tanár. A cél ugyanis csak igazi esztétikai élmények nyújtásával érhető el, melyben az értelmi, erkölcsi, eszmei mondanivaló mellett elsősorban az érzelmi elemeket tekintem döntő fontosságúnak.

AZ AMATÓRIZMUS PEDAGÓGIAI FUNKCIÓJARÓL

Minden oktatás-nevelés érintő társadalmi dokumentumunk a sokoldalúan fejlett személyiség kialakításában látja nevelési rendszerünk célját. Ennek a sokoldalúságnak egyik lényeges eleme a világhoz fűződő esztétikai viszonyulás, melynek sajátossága, hogy a lényeg érzékletesen jelenik meg benne. Más szóval: az esztétikum megragadásának kizárólagos módja az élmény, az átélés, függetlenül attól, hogy az elemzést, a

műalkotás formai és tartalmi jegyeinek ismertetését az esztétikai értékelés, a tudatos ízlés kialakítása nélkülözhetetlen eszközeinek tartom. Mégis: semmilyen eszközzel sem pótolható az élmény.

Ha ugyanis csak ismereteink volnának versről, regényről, zenei alkotásról, az tulajdonképpen semmit sem mondana; úgy volnánk vele, mint a bemagolt tudományos ismeretekkel, melyeket nem értettünk meg, vagy az erkölcsi követelménnyel, melyet ismerünk, de nem vált meggyőződésünké, ezért úgyszólván semmilyen hatással sincs magatartásunkra.

És ezzel eljutottunk esztétikai nevelésünk egyik alapvető problémájához: csak akkor érheti el célját, ha a tanulókat esztétikai élményekhez képes juttatni, különben formális, értelmetlen, meddő marad.

Ez a lexikális tudást megkövetelő, külsőségekkel megelégedő magatartás — sajnos — nagyobb mértékben van jelen esztétikai nevelésünkben, mint az kívánatos volna. A tanulók megtanulják a művek keletkezési körülményeit, elmondják tartalmukat, felsorolják formai elemeiket, maga a mű azonban mint az esztétikai élvezet tárgya, mint élmény háttérbe szorul.

Izgalmas téma volna végigkísérni az esztétikai nevelés minden ágát, feltárni a formálódó fiatal személyiségre gyakorolt hatását, ez azonban olyan összetett feladatot jelentene, mely nemcsak lehetőségeimet, hanem ennek az írásnak az igényeit is meghaladná. Eppen ezért a továbbiakban az esztétikai tevékenység egy szűkebb területével, a zenei amatőrizmussal és ennek pedagógiai funkciójával foglalkozom.

Az imént elmondottakat tehát a zenére vonatkoztatva: hosszú évek zenei nevelésének eredményeként sem válik a zene életszükségletté, vagy ha mégis, ez a zenei igény sekély és úgyszólván csak könnyű, szórakoztató zenére terjed ki.

E merésznek tetsző állítás alátámasztására hadd idézzem egy felmérés adatait. A felmérést 1970-ben Franciaországban végezték, én 1973-ban négy középiskolai osztály bevonásával ellenőriztem és olyan magas fokú egybeesést tapasztaltam, hogy — az általánosítás igénye nélkül — közreadhatónak találok.

A vizsgálat célja a szabad idő felhasználásának módja volt. A szabad időbeli tevékenységek felsorolásában a lemezhallgatás vagy magnózás a megkérdezettek 44, a rádió-tévé 24, a muzsikálás 13, a színház, opera, hangverseny-látogatás 4,5%-nál jelentkezik. A népszerűségi skálán a lemezhallgatás (magnózás) a 3., a rádiózás a 9., a muzsikálás a 14., a színház-, opera- és hangverseny-látogatás a 19. helyre került.

Az adatok azt bizonyítják, hogy az ifjúság érdeklődik a zene iránt. A lemezvásárlás, akár a könyvbeszerzés, a vásárlóerő növekedésével könyvebbé vált. Ugyanez vonatkozik a zenehallgatáshoz szükséges felszerelésre is: a megkérdezett fiatalok mintegy kétharmada saját lemezjátszóval, magnóval vagy rádióval rendelkezik.

De milyen műfajú zenét kedvelnek a fiatalok? Az e kérdésre adott válaszok eredménye a következő:

Tánczene és modern sanzonok	69,6%
Klasszikus zene	8,8%
Dzsessz	6,6%
Népzene	5,5%
Egyéb	7,5%

Mint várható volt, a tánczene és modern sanzon túlsúlyban van a többi zenei műfajhoz képest: az utána következő klasszikus zene népszerűsége alig haladja meg ennek egy tizedét.

Félreértések elkerülése végett: egy szóval sem állítottam, hogy az ifjúságnak meg kell tiltani a szórakoztató zenét. Mindent meg kell azonban tenni, hogy zenei éredekklődése ne elégüljön ki ezekkel, hanem élete szükségletévé válják a komoly muzsika is.

A zenei nevelés tantervi anyaga komoly segítség ahhoz, hogy a tanulók megszeressék, élvezzék a zenét. Ez a rendszeres zenei nevelés azonban pont akkor marad abba, amikor folytatására, a megszerzett zenei alapműveltség megszilárdítására, fejlesztésére még nagy szükség és ebben az érzelmileg fogékony életkorban (serdülőkor — ifjúkor) lehetőség is volna. Ennek következtében a gyermekek többségében (minthogy magát! még nem keresi a komolyzenei élményeket) lebomlik az is, amit az addigi zenei nevelés fáradtságosan felépített, és — mint a fenti adatok tanúsítják — csak a könnyű szórakoztató zene köti le őket.

Milyen mértékben, milyen szinten szükséges művészeti nevelésben részesíteni a fiatalokat? Az általános oktatás keretében nyilvánvalóan nem az a cél, hogy művészeket neveljünk; ez a művészi szakképzés feladata, hanem az, hogy a tanulók élményévé tegyék a legnagyobb művészek alkotásait és ezáltal fejlesszük művészi ízlésüket: legyenek képesek biztos esztétikai ítéletalkotásra, meg tudják különböztetni a művészileg értéket az értéktelentől, a giccstől.

És ezen a ponton találkozhat az amatőrizmus az iskolai zenei neveléssel, mert a modern oktatási technológia eszközei: a rádió, gramofon, magnetofon — annak ellenére, hogy a legmagasabb művészi szintű muzsikát közvetítik — többé-kevésbé illusztráció jellegűek. Hiányzik belőlük a közvetlen élmény varázsa, amire viszont — az elmondottak birtokában bátran mondhatjuk — múlhatatlanul szükség van ahhoz, hogy az esztétikum ismeretiről érzelmi síkra tevődjön át.

Tény, hogy csak kevés nevelési intézmény van abban a helyzetben, hogy professzionális együttesek vagy szólisták közreműködését vehesse igénybe. Viszont minden átlagos vagy annál jobb amatőr együttes — kórus vagy zenekar — képes korrekt módon megszólaltatni a zenehallgatási anyagként felhasználható műveket. Hogy Beethoven zenéjét megközelíthessük, nem szükséges feltétlenül a IX. szimfóniához nyúlni, Bartók nemcsak vonósnégyeseket, zongoraversenyeket és operákat írt, hanem gyermekjátékokat is, de a múlt és jelen minden zenei nagysága komponált olyan műveket is, melyek előadására bármely jól vezetett amatőr együttes vállalkozhat.

Mivel a tanulók a tantervi keretben nem tehetnek szert olyan sokágú és elmélyült művészeti tájékozottságra, érdeklődésre, izlésre, amilyenre ma az egyre több szabad idővel rendelkező embernek szüksége van ahhoz, hogy a szabad időt művelten, személyiségét gazdagítva élvesse, éppen ezért az iskolának az amatőrökre támaszkodva nyílnak csak lehetősége, hogy széles körűen szervezett művelődési lehetőségeket biztosítson, mégpedig a már említett értelemben: egyrészt minél több művelésben részesíteni a tanulókat, másrészt odahatni, hogy közülük minél többen végezzenek aktív művészi tevékenységet. Kétségtelen ugyanis, hogy fogékonyabbá válnak művészi értékek befogadására, ha maguk is életkorukhoz és képességeikhez mérten kifejezik saját élményeiket a művészetek eszközeivel (éneklés, muzsikálás).

A gyermekek ilyen zenei tevékenysége fényt derít a szunnyadó művészi tehetségre is, mivel a művészi hajlamok viszonylag korán megnyilvánulnak. Eppen ezért a művészi szakképzést — eltérően a szakképzéstől általában — korán kell kezdeni. „Ha nem ültetjük el a zenei szép magvát a legzsengőbb gyermekkorban, későbbi igyekezeteink gyakran hiábavalónak bizonyulnak: ellepte a lelkeket a gyom. Van-e szebb hivatás, mint jó földbe az első magot vetni?...” — teszi fel a kérdést Kodály.

Alapvető követelmény ebben a munkában: biztosítani a kapcsolat megteremtését ezzel az életkor tekintetében fiatal, de komolyságban, a zenei élmény befogadásában minden tiszteletet megérdemlő hallgatósággal. Ez kettős feladatrendszer megvalósítását feltételezi: a csoportot vezető pedagógus rendszeres előkészítő munkáját és a nagy gondot igénylő szerkesztést. Az előadásra kerülő darabokban az életet játszó, játékban élő gyermekkor szellemének kell megnyilvánulnia. És ha harmadik

feladatként az összekötő szöveg stílárís, a hallgatóság életkorához mért közvetlenségére utalok, lényegében eleget tettünk a legfontosabb didaktikai igényeknek.

Megvan tehát a lehetősége annak, hogy a zenei nevelés — éppúgy, mint más művészetek iránti szeretet, érdeklődés felkeltése — a tanterven, tanítási órán túl is folytatódjon, biztosítani akarjuk azt a terjedelmű esztétikai nevelést, melyet minden művelt ember számára szükségesnek tartunk, és amelynek hiányát sokan fájdalmasan érzik. És ha egy amatőr együttes vállalja a kiegészítő nevelés nem könnyű, de társadalmilag rendkívül értékes feladatát, a közösség fenntartás nélküli támogatására tart hat igényt.

A NÉPFELSZABADÍTÓ HABORÚ ZENEI HAGYATEKA ÉS AZ AMATŐRIZMUS

Az osztályharc fontos eszközeként a munkásosztály tudatosan igyekezett haladó eszmékkel áthatott művészetet létrehozni. A dal szerepe a törekvésekben vitathatatlan, hiszen a zene a szemléi élmények keltésének egyik legelterjedtebb eszköze volt és maradt. Mivel az osztályharc ihletője, a szervezett harc vezetője a kommunista párt volt, forradalmi dalainak témája a párt mindenkori programját és célkitűzéseit formálta zenei mondanivalóvá.

A század eleji dalok főleg a nemzetközi munkásmozgalom dalai — általános szociáldemokrata eszméket tükröznek.

A két háború között, a haladó eszmék terjesztőinek üldözése, a véres terror éveiben a forradalmi dal új tartalmat kap: lelkesíti a csüggedőket, kitartásra buzdítja az üldözötteket, elsiratja az áldozatokat. Művelői a munkáskórusok, melyek gyűjtő hatású műsora az illegális párt jelentős harceszköze. E daloknak nemcsak szövege, zenéje is itt születik, mint a sajátos munkásművelődés egyik legkifejezőbb megnyilatkozása, és szembetűnő népdalvonásokat mutatnak. Létüket, fennmaradásukat a történelmi-társadalmi helyzet változásai szabták meg.

A II. világháború idején tartalmilag és formailag új dalok keletkeznek. A partizánháború kezdete és terjedése új költészetet teremtett, formájában és tartalmában több évszázados népi hagyományokból táplálkozót, kifejezetten felszabadító, szociális-forradalmi jelleggel és következetes, megalkuvás nélküli harccossággal.

A partizándal — ez a nép, harcos, forradalmi dal — ez idő tájt az emberi vágyak és sorsok legszélesebben elfogadott művészi kifejezése volt. Ezek és ezek énekeltek, milliókban keltett visszhangot. E dalok csendülnek fel a harcosok ajkán, éneklük vagy hallgatják a felszabadított területeken éppúgy, mint a megszállt országrészekben.

A fasizmus elleni harc csatasorba szólította nemzetiségeinket is. A magyar, szlovák, román, ruszi alakulatok megteremtették a maguk forradalmi költészetét. A *Baranyai háromszögben*, a *Horela lipka*, a *Horeia* és a többi hasonló dal nem egyszerűen magyar, szlovák, vagy román partizándal; ezek a megfelelő nemzetiségű alakulatok szimbólumává is váltak. Népszerűségüket annak köszönhetik, hogy a lövészárokban, a tűzvonalban születtek. Nem a néptől, a harcosoktól eltávolodott művészetről van szó: akik e dalokat írták, átköltötték, maguk is érezhették a csontig maró hideget, a húsba vágódó golyó fájdalmát, a testvér vagy barát elvesztésének megrázó tragikumát. „... a dal sörétje a brigád egyetlen fegyvere” — írja *Bácskai szimfónia* című költeményében Fehér Ferenc. És hogy nem üres szóvirág a költő szava, bizonyítják a Petőfi-brigád egykori harcosának, Tölcsér Józsefnek a szavai is, mikor a brigád hagyományait ápoló felderítő alakulatnak beszélt: „Ügy indultunk, mint ti: fegyver nélkül, de zászlóval, dallal...”

A fegyverzaj elültével, az újjáépítés lázas igyekezetében tovább éltek e dalok: a mai negyveneseken keresztül, ezek által nevelődtek, tanulták a történelmet. Ezek hozták el számunkra Kadinjacát és Bolmánt, Kozarát és Sutjeskát és az ismert és ismeretlen hősök emlékét.

Az ötvenes évek végén és a hatvanas években, mikor politikamentes kultúra és eszmei semlegesség ürügyén idegen hatások szűrődtek be mindennapjaink kultúrájába, egyesületeink, kórusaink, zenekaraink műsoráról lassan lekerültek a forradalmi dalok.

Ennek a látszólag szabadelvű, valójában azonban romboló magatartásnak a következménye, hogy nemzedékek nőttek fel, melyeknek alig, vagy éppen semmi kapcsolatuk sem volt a népfelzabardító háború művészi dokumentumával. Az e kérdéssel foglalkozó újságíró öt egykori petőfista harcos — ma már középiskolás — gyermekei között egyet talált, aki ismerte a brigád valamelyik harci dalát (Magyar Szó, 1974. nov. 4. — Loboda Gábor).

A pártlevél, majd a JKSZ X. kongresszusa hívta fel a figyelmet — más egybek mellett — forradalmi hagyományaink ápolásának szükségére.

A X. kongresszuson mondott beszédében Tito elvtárs egyértelműen kimondja: „Ifjúságunkkal meg kell ismertetni forradalmi hagyományainkat, mert ezek az ifjúság nevelésének semmi mással nem pótolható eszközei, népeink és nemzetiségeink testvériségének és egységének, a szocialista hazaszeretnek, az internacionalizmusnak, a harcos kiállásnak és önfeláldozásnak szép példái.”

Az utóbbi évek azt bizonyítják, hogy időben hangzottak el a figyelmeztető szavak. Az amatőrök is megújuló érdeklődéssel fordultak a népfelzabardító háború művészi alkotásai felé.

Az ismeretek nyújtása ugyanis a szélesebb értelemben vett nevelésnek csak egyik oldala. Legalább ilyen értékű a másik oldal, ahol az értelmi tényezőkn túlmenően érzelmi síkra tevődik át a mondanivaló. Márpedig vitathatatlan, hogy világnézeti, erkölcsi eszmék átélését, a velük való azonosulást legmagasabb érzelmi hőfokon az esztétikai élmények biztosítják. A zene különösen alkalmas eszköze az érzelmek mozgósításának — akár a hallgató szemszögéből is, de jóval nagyobb az aktivizáló ereje az előadókra, kiknek szinte teljes személyiségét áthatja az élmény ereje.

Az előző fejezetben utaltam arra, hogy az iskolai keretek — ma még legalábbis — nem teszik lehetővé az esztétikai élmények nyújtását azt a fokát, mely az említett célok elérését maradéktalanul biztosítani tudná. Azok a korlátok viszont, melyek leszűkítik az általános iskolai pedagógus mozgási területét (de amelyek között még így is sok a kihasználatlan lehetőség), egyáltalán nem érintik egy amatőr együttes tevékenységét. Számptalan módját lehet találni, hogy egy amatőr kórus vagy zenekar, vagy akár csak néhány tagú vokális vagy instrumentális együttes, népi forradalmunk zenei hagyatékából építse fel műsorát.

Az egyszólamú munkásmozgalmi és partizándalok többségének megszólaltatására még alkalmi társulásra összehozott, átlagos zenei képességekkel rendelkező együttes is vállalkozhat. Megfelelő irodalmi szöveg keretébe helyezve, szocialista ünnepeink gyújtó hatású műsorszámá lehet. Fő erénye az alkalomszerűség, az előadók és hallgatóság között szinte törvényszerűen létrejövő kapcsolat.

A többszólamú éneklés együttest és vezetőt egyaránt komolyabb feladatok elé állít, de folyamatos munka esetén, és ha a művek kiválogatásának mércéje nem a vágyak, hanem az együttes lehetőségei, a dal vagy dalok bemutatása énekes és hallgató számára egyaránt eseményé válhat.

A hangszeres zene feltételezi a hangszer legalább elemi szintű ismeretét, ami máris leszűkítette az e műfajjal foglalkozhatók számát. Néhány hangszerhez értő, lelkes amatőr azonban minden nagyobb faluban akad és csak a szervezőn múlik, hogy sikerül-e együttest összehozni belőlük.

A legmagasabb igényű amatőrökkel szemben a zenekari kíséretű kórusművek támasztják. Sajnos, a megnövekedett érdeklődés ellenére is kevés nemcsak a munkásmozgalmi vagy partizándalok ilyen feldolgozása, hanem az ezek megszólaltatására vállalkozni tudó amatőr együttesek száma is. E kevesek példája viszont követésre hív.

Hozzá tartozik még e kérdéshez az is, hogy fel kell számolni a zeneszerzők idegenkedését az amatőröktől. Vajdaságban nem egy példáját láttuk a gyümölcsöző együttműködésnek, hiszen a szakmai hátránnyal szemben óriási előny az a — közönségre is kisugárzó — lelkesedés, mely minden igazi amatőr együtttest jellemez, és amely zenész és közönség számára élménnyé nemesíti a kritikus szemmel talán bírálható produkciót.

A hangszeres zene természeténél fogva távolabb áll a hallgatóság zömétől, mint az élő beszéd. Igyekezni kell tehát műsorainkat közelebb hozni, hogy úgy mondjam: előkészíteni, hangulatot teremteni hozzájuk. Amennyiben megfelelő prózai szöveg áll rendelkezésünkre, azt használjuk fel, ha viszont ilyen nincs, száraz bejelentés, vagy dagályos szövirágok helyett lapozzuk fel a népfelszabadító háború gazdag költészetét. Zene és költészet olyan kohézióját teremthetjük meg ily módon, mely nemcsak a pillanatnyi sikert biztosítja, hanem szerény művészi törekvéseinket tudatformáló élménnyé varázsolja.

o O o

Összegezve az elmondottakat: az osztálytársadalmak több évezredes történetében a gazdasági elnyomás mellett mindig jelen volt a szellemi, kulturális kisémmizettség is. A műveletlenségben tartást osztályérdekek ihlették.

A mi emberünk, a mi dolgozónk az öngazgatású szocialista társadalom építője, ki van azonban téve idegen, gyakran idejétmúlta, káros hatásoknak is. Személyisége formálásában az amatőrizmus hatásos eszköz lehet. Jóvátehetetlen bűn lenne kihasználatlanul hagyni!